

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för ekonomi

Föräldraledighet för lantbrukare

– finns det en problematik?

Parental leave for farmers
- is there a problem?

Louise Ekman
Susanna Humble

Föräldraledighet för lantbrukare – finns det en problematik?

Parental leave for farmers- is there a problem?

*Louise Ekman
Susanna Humble*

Handledare: Richard Ferguson, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Examinator: Karin Hakelius, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för ekonomi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i företagsekonomi

Kurskod: EX0538

Program/utbildning: Agronomprogrammet – ekonomi

Fakultet: Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap (NL)

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2012

Serienamn: Examensarbete/SLU, Institutionen för ekonomi

Nr: 733

ISSN 1401-4084

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Familjejordbruk, pluriactivity, föräldraledighet, föräldraförsäkring, lantbruk, hushåll, Försäkringskassan, barn, SGI

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för ekonomi

Förord

Vi vill tacka alla som hjälpt oss och stöttat oss i detta arbete, ert stöd har varit ovärderligt. Vi vill rikta ett stort tack till de fyra föräldrar som ställt upp på intervjuer och berättat om deras erfarenheter. Tack vare er har vi fått en djupare förståelse kring föräldraledighet inom lantbruksföretag. Vi vill också rikta ett tack till Försäkringskassan som ställt upp och svarat på våra frågor. Slutligen vill vi tacka vår handledare, Richard Ferguson vid Institutionen för ekonomi vid SLU, för hans stora engagemang och handledning under arbetets gång.

Louise Ekman & Susanna Humble

Uppsala, juni 2012

Abstract

This thesis addresses the question of whether there is a problem for farmers to take parental leave. Sweden has a generous system for parental leave, which provides equal opportunity for parents to stay home with their children when they are young. This means that the parents choose to abstain from work in exchange for state compensation. One question arising is how self-employed and especially farmers manage their parental leave and how their prerequisites look.

This thesis is based on a literature study, supported with an empirical analysis of four cases. The literature survey contains family farming and pluriactivity in order to obtain a theoretical picture of a farm household. In the empirical part there is a description of the Insurance rules regarding parental leave and a summary of four interviews with farmers, who have experience of parental leave.

The conclusion is that there are some problems for farmers to take parental leave, but the prerequisites and the circumstances are different. Based on the literature and the empirical material used, it has emerged that farmers have an ability to combine different activities. In principle it should be possible for a farmer to combine children and work. In reality however there are some problems since parenting can be difficult to combine with farming chores. This is because agriculture is an unpredictable profession, where it may be difficult to plan. Help from family and friends are an important element in order to reconcile the difficulties. As self-employed, it also may be difficult to find a replacement and refrain from work for an extended period of time. Another aspect that affects the conditions is that the rules and compensation system of the Social Insurance Agency are not adapted to the lifestyle of a farmer. When it comes to the calculation of the compensation for parental leave, it can be influenced by which type of business the farmer conducts. Does one of the parents have an employment outside the farm, it's mostly that person who takes out the majority of the parental leave.

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att undersöka om det finns en problematik för lantbrukare att vara föräldralediga. Sverige har ett generöst föräldraförsäkringssystem som ska ge alla föräldrar samma möjlighet att kunna vara hemma med sina barn när de är små. Det innebär att föräldern väljer att avstå från förvärvsarbete, i utbyte mot en statlig ersättning. En fråga som väckts är hur egenföretagare och då i synnerhet lantbruksföretagare hanterar föräldraledigheten och hur deras förutsättningar ser ut.

För att uppfylla uppsatsens syfte och få en så bred bild som möjligt av ämnet genomfördes en litteraturundersökning kombinerad med ett empiriskt avsnitt. I litteraturundersökningen tas familj jordbruk och pluriactivity upp för att få en teoretisk bild av ett lantbrukshushåll. I den empiriska delen beskrivs dels Försäkringskassans regelverk gällande föräldraledighet och dels redovisas en sammanfattning av fyra stycken intervjuer, med lantbrukare som har erfarenhet av föräldraledighet.

Slutsatsen är att det finns en viss problematik för lantbrukare att vara föräldralediga, men orsakerna och förutsättningarna skiljer sig åt. Utifrån den litteratur och det empiriska material som använts, har det framkommit att lantbrukare har en förmåga att kunna kombinera olika aktiviteter. Detta gör att det teoretiskt sett borde vara möjligt för en lantbrukare att kombinera barn och arbete. I praktiken uppstår dock vissa problem då föräldraskap kan vara svårt att kombinera med lantbrukssysslor. Detta eftersom lantbruket är ett oförutsägbart yrke, där det kan vara svårt att planera. Då är hjälp från familj och vänner ett viktigt element för att kunna förena dessa. Som egenföretagare är det även svårt att finna en ersättare och lämna företaget under en längre period. En annan aspekt som påverkar förutsättningarna är att Försäkringskassans regelverk och ersättningssystem inte är anpassat efter den livsstil som en lantbrukare har. När det gäller uträkningen av korrekt ersättning kan även vara avgörande vilken företagsform som lantbrukaren bedriver. Har någon av parterna inom hushållet ett arbete utanför lantbruket, är det ofta denne som tar ut majoriteten av föräldraledigheten.

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION	1
1.1 PROBLEMBAKGRUND	1
1.2 PROBLEM	1
1.3 SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR.....	2
2. METOD	3
2.1 METODVAL	3
2.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	3
2.2.1 Litteraturgenomgång.....	3
2.2.2 Empirisk studie.....	4
2.3 RAPPORTENS STRUKTUR	5
3. ETT TEORETISKT PERSPEKTIV	6
3.1 FAMILJEJORDBRUK	6
3.1.1 Familjens utseende.....	7
3.1.2 Heterogenitet bland lantbruksföretag	8
3.2 PLURIACTIVE FARMING	8
3.2.2 Anledningar till pluriactivity.....	9
3.2.2 Olika typer av pluriactivity	9
3.2.3 Pluriactivity och diversifiering.....	10
3.3 SAMMANFATTNING AV LITTERATUR	10
4. FÖRÄLDRAFÖRSÄKRING OCH LANTBRUKARE	10
4.1 FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN.....	11
4.1.1 Föräldraledighet och socialförsäkring	11
4.1.2 Försäkringskassans regelverk.....	11
4.1.3 Reglering av föräldrapenning för egenföretagare	12
4.1.4 Beskattning.....	13
4.2 LANTBRUKARE OCH FÖRÄLDRALEDIGHET	14
4.2.1 Anna Johansson	14
4.2.2 Björn Karlsson.....	15
4.2.3 Christian Larsson.....	16
4.2.4 Diana Magnusson	18
5. ANALYS	19
5.1 FAMILJEJORDBRUK	19
5.2 PLURIACTIVITY	19
5.3 ERSÄTTNING OCH PLANERING	20
6. DISKUSSION	21
6.1 LIVET SOM LANTBRUKARE	21
6.2 UTVECKLING AV SYSTEMET	22
7. SLUTSATSER	24
KÄLLHÄNVISNING	25
<i>Literatur and publikationer</i>	25
<i>Internet</i>	26
<i>Personliga meddelanden</i>	27
BILAGA 1: INTERVJUFRÅGOR	28

1. Introduktion

I introduktionskapitlet ges en presentation av ämnet och dess bakgrund. Därefter utformas uppsatsen syfte baserat på de olika aspekter som tas upp i problemavsnittet. I kapitlet redogörs även vilka avgränsningar kring ämnet som gjorts.

1.1 Problembakgrund

I Sverige har vi ett generöst socialförsäkringssystem när det kommer till möjligheten att vara föräldraledig. Den nuvarande föräldraledighetslagen är från 1995 och dess syfte är att föräldern ska ha möjlighet att bilda en bra kontakt med sitt barn. För att kunna ha möjligheten att vara hemma ges en ersättning ut baserad på försäkringstagarens inkomst. Hur föräldern väljer att ta ut sin föräldraledighet bestämmer de själva. De har upp till när barnet är åtta år på sig att kunna ta ut ledigheten som består av 480 dagar per barn (www. Försäkringskassan, 2012b)

Inom den agrara sektorn är det få som väljer att ta ut hela sin föräldraledighet visar en undersökning gjord av LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) 2010, som sammanställts i rapporten "Trygghet ger balans". I sektorn tar 52 procent av kvinnorna och endast tre procent av männen ut mer än ett halvårs föräldrapenning (Lantbrukarnas riksförbund, 2010). Detta jämfört med genomsnittet i Sverige 2011 där 76 procent av kvinnorna och 23 procent av männen tog ut föräldraledighet (www, Statistiska centralbyrån, 2012).

Yrket lantbrukare är mångfacetterat, med många olika arbetsuppgifter. Det är även en heterogen bransch med många olika inriktningar. Detta kan göra att förutsättningar för att ta ut föräldraledighet skiljer sig åt från lantbrukare till lantbrukare. En stor skillnad från många andra yrken är att lantbrukare ofta bor på sina arbetsplatser samt att familjen är involverad i företaget (Jervell, 2011). Det kan göra att arbete och privatliv blir svårt att hålla skilt.

I dag sysslar de flesta lantbrukare inte längre endast med en aktivitet på gården, utan har fler inkomstkällor, så kallad pluriactivity farming (Alsos et al, 2003, Jervell 1999), det vill säga mångsysslare. Det gör sådana lantbruksföretag komplexa med många olika delar och det kan vara svårt att ta in någon helt utomstående för att sköta driften av verksamheten. Även om en lantbrukare vill vara föräldraledig kan det vara problematiskt rent praktiskt.

1.2 Problem

Då det är så få lantbrukare som tar ut föräldraledighet enligt LRF ovan, väcks frågan vad det är som påverkar detta. Kan det vara så att det finns en konflikt mellan regelverket och lantbrukarens livsstil? Ersättningen som utgår från Försäkringskassan under föräldraledigheten benämns som föräldrapenning och denna administreras av Försäkringskassan. Föräldraledighet kräver ett regelverk som fungerar för både anställd och egenföretagare. Det behövs även ett hanterbart och kontrollerbart system för uträkning och utbetalning av ersättning. Men hur fungerar detta i när ens inkomst inte är stabil?

I dagens svenska lagstiftning grundas föräldrapenningen på den förväntade taxerade inkomsten. Denna är lättare att uppskatta om du har en fast anställning, då du ofta har ett lönekontrakt med angiven lön. Om företaget bedrivs som ett aktiebolag så beräknas föräldrapenningen utifrån månadslönen som tas ut från bolaget. I enskilda företag beräknas föräldrapenningen på den förväntade framtida inkomsten av näringsverksamhet (www, Försäkringskassan, 2012c). Det gör att det är svårt att räkna ut den, då resultatet kan skilja

från år till år. Det kan även påverka vilken fas företaget är i och vilka mål företagaren har. Påverkas förutsättningarna av vilken form av företag som bedrivs?

För ett nystartat företag så beräknas ersättningen utifrån vad en motsvarande anställning skulle givit. Detta låter bra, men är i verkligheten svårt att bevisa och beräkna fram ett rättmätigt värde (www, Lantbrukarnas riksförbund, 2012). För unga jordbrukare med nystartat företag blir det en resurskonflikt, ska de lägga sin tid på att argumentera för sin rättmätiga föräldrapenning eller ska de fokusera på att utveckla sitt företag?

Även konceptet ledighet är intressant. Lantbrukare bor ofta på sin arbetsplats och det är då svårt att skärma av sig från jobbet. Det är även ett oförutsägbart yrke och frågan hur de lyckas hantera barnpassningen tillsammans med jobbet väcks. Regelverket för föräldraledighet säger att föräldern i fråga inte får förvärvsarbete. Oförutsägbarheten gör även att det kan vara svårt att planera föräldraledigheten.

Ett annat tänkbart problem när det gäller föräldraledighet inom lantbruket är att många företag är små och har inga anställda. Det kan innebära svårigheter att vara borta från driften av jordbruket under en längre tid (www, Jordbruksaktuellt, 2012). Företagen har också ofta en bred verksamhet med många olika inriktningar vilket kan försvåra möjligheten att finna lämpliga ersättare.

1.3 Syfte och avgränsningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur förutsättningarna för ett lantbruk som drivs som ett familjeföretag påverkas av regelverket kring föräldraledighet. Detta för att ge svar på om det finns en problematik kring att vara föräldraledig och driva ett mindre företag. Detta kommer ske utifrån teorin kring pluriactive farming och familj jordbruk. Syftet uppnås med hjälp av denna frågeställning med följdfrågor:

- Finns det ett problem för lantbrukare att ta ut föräldraledighet?
 - Hur ser ett familj jordbruk ut?
 - Har lantbrukare problem med att kombinera barnskötsel med företaget?
 - Hur påverkar regelverket kring föräldraledighet förutsättningarna för företaget?

Arbetet har avgränsats till svenska lantbruksföretag, då det är svensk lagstiftning som kommer att beröras när det gäller föräldraledighet. I teoridelen har även forskning från andra delar av världen använts, men dessa antas gälla generellt i lantbruksföretag. En granskning har genomförts av dessa innan de använts, för att säkerställa att de passar in i en svensk kontext.

Med lantbruksföretag menar vi ett företag där minst 50 procent av intäkterna härrör från lantbrukssektorn. Fallstudien är avgränsad till att endast titta på företagare inom lantbrukssektorn, som har varit eller är föräldralediga. På grund av arbetets tidsram kommer fallstudien vara begränsad till fyra stycken intervjuer. Syftet med arbetet är inte att ge en generell bild av fenomenet, utan studera hur det ser ut.

2. Metod

I metodavsnittet redovisas tillvägagångssättet för att kunna uppnå syftet med studien. Arbetet är ett kandidatarbete inom agronomprogrammet med inriktningen ekonomi.

2.1 Metodval

Frågeställningen i arbetet har en explorativ ansats, därför valde vi att göra en kvalitativstudie. I den ingår en litteraturgenomgång och en empiriskstudie. Vi valde att göra en empiriskstudie, utöver litteraturgenomgången, då det inom området inte finns tillräckligt med dokumentation för att besvara vår frågeställning. Ytterligare en anledning är att vi vill ha primärkällor inom området, då åsikter inom ämnet kan skilja sig över tiden. Detta eftersom regelverket kring föräldraledighet har reviderats under tidens gång. Även förhållanden inom lantbruket har förändrats under åren. Detta gör att en sekundärkälla rörande lantbrukares åsikter om föräldraledighet ej var aktuell.

En kvantitativ studie syftar till att kartlägga det antal som en innehar en viss egenskap eller karaktär. I en kvalitativ studie däremot försöker forskaren kartlägga ett fenomenens specifika karaktär eller egenskaper (Widerberg, 2002). Sammanfattningsvis försöker den kvalitativa forskningen i första hand söka efter fenomenets innebörd medan inom den kvantitativa forskningen är det fenomenets förekomst eller frekvens som är i fokus. I vårt fall är syftet att se om det finns en problematik för lantbrukare att ta ut föräldraledighet. Då vi inte vet om det finns en problematik eller ej är det svårt att mäta. Därför passar den kvalitativa metoden denna studie.

Anledningen till att vi valde att göra telefonintervjuer och inte exempelvis enkätundersökningar var främst möjligheten att få fördjupade svar. Med en enkätundersökning fås mer jämförliga och standardiserade svar, som är mer lämpliga vid ett kvantitativt tillvägagångssätt (Ejvegård 2009). Frågorna som vi använt oss av (Se bilaga 1) är väldigt individuella och det blir nästan en naturlig del med följdfrågor beroende på svar. En nackdel med telefonintervjuer är dock att kroppsspråk inte kan uppfattas, vilket kan ge ett bättre helhetsintryck. Men i studien är vi inte intresserade av att mäta någon typ av frekvens, utan att få en bild av ett fenomen.

Det hade inneburit vis problematik om vi valt att skicka ut frågor via post eller e-post. Då kanske det hade funnits risk för att vi inte hade fått något svar. I ett av fallen tog vi kontakt med personen via telefon, men frågorna besvarades sedermera via epost. Detta gav oss ingen möjlighet att ge följdfrågor, men personen i fråga svarade mycket utförligt, vilket inte ledde till något problem.

2.2 Tillvägagångssätt

Nedan följer en beskrivning av hur vi gått tillväga i de två huvudavsnitten, litteraturgenomgången och den empiriska undersökningen. Den sistnämnda är i sin tur uppdelad i två sektioner, en presentation om regler och lagar samt en sammanfattning av vår fallstudie.

2.2.1 Litteraturgenomgång

Arbetet utgår ifrån den litteratur som finns om lantbruksföretag, i första hand familjejordbruk och pluriactivity. Dessa valdes för att kunna bygga en relevant referensram, som skulle kunna

stödja analysen av det empiriska materialet. Vi har främst använt oss av forskning som fokuserar på eller kan appliceras på svenska förhållanden. Där det inte finns forskning med koppling till svenska förhållanden försökte vi finna mer generell litteratur inom området.

Artiklar och aktuell forskning har vi främst sökt efter på bibliotek och med hjälp av sökmotorer på Internet. Sökmotorer som har använts är i förstahand SLU-bibliotekens Primo som söker i flera databaser samtidigt, samt Google, Google Scholar och Scopus. Det vi främst letat efter är akademiska artiklar samt avhandlingar. Vårt fokus har varit att titta på hur själva familjen och dess relation till lantbruksföretaget ser ut, samt företagets struktur. Sökord som vi har använt oss utav följer nedan:

Family*		Business*
Familj*		Farm*
Pluriactivity*		Structure*
Pluriactive*	AND	Lantbruk*
Parental leave		
Household		
Föräldraledighet		

De artiklar som sedermera valdes gjordes efter uppsatsens ämne och inriktning. I vissa sökningsomgångar kunde artiklar med ett sökord förekomma, men ofta valdes att fokusera på artiklar där minst två sökord fanns med. Detta för att göra sökningen mer relevant och avgränsad. Exempelvis har relevant litteratur kring pluriactivity med familjen i fokus. De flesta artiklar som avhandlar ämnet pluriactivity tenderar att fokusera på endast inkomstbringande aktiviteter.

Huvuddelen av den litteratur som använts är sekundärkällor. De forskningsartiklar vi använt oss av ser vi som trovärdiga källor, då de är oberoende granskade av andra forskare inom samma område. För att verkligen försäkra oss om att det som går att läsa i artikeln är trovärdigt har vi försökt att använda triangulering. Det innebär att vi använde flera källor inom samma ämne, för att säkerställa att det är ett etablerat antagande.

I valet av litteratur har vi valt att använda artiklar där våra huvudbegrepp, familjejordbruk och pluriactivity, diskuteras i en större kontext. Artiklar som fokuserat på exempelvis familjejordbruk i Grekland har vi försökt undvika så långt det går, då dessa kan bli svåra att applicera på svenska förhållanden.

2.2.2 Empirisk studie

Det empiriska avsnittet är uppbyggt av två delar. I den första delen presenteras en mer ingående beskrivning av de regler och lagar kring föräldraledighet. Detta för att se hur förutsättningarna för en lantbrukare att ta ut föräldraledighet ser ut. Då arbetet har genomförts ur lantbrukarens perspektiv är det främst information från Försäkringskassan samt lagstiftning, från Sveriges rikets lagbok, om föräldraförsäkringen som har använts. Information som tagits från hemsidor rörande föräldraledighet har främst hittats på Försäkringskassans egen sida. Vi ser denna information som trovärdig, då det dels är en statlig hemsida och att de är ansvariga för föräldraförsäkringen i Sverige. I de fall vi upplevt informationen som bristfällig har kontakt tagits med Försäkringskassan via telefon. Där har vi blivit hänvisade till två handläggare inom området, som hjälpt oss att besvara våra frågor. Risken finns dock att de inte är helt insatta i ämnet, men väljer att besvara frågan i alla fall.

Men i många fall har våra frågor främst handlat om förtydligande, utifrån informationen på hemsidan, därför anser vi att den är trovärdig.

Den andra delen består av en mindre fallstudie. Intentionen med dessa intervjuer var att utröna dels hur väl teorin om lantbruksfamiljer stämmer med verkligheten, samt se hur lantbrukare har gått tillväga i frågan om föräldraledighet. Detta för att se om det finns en problematik i frågan.

Vi genomförde 4 stycken intervjuer med lantbrukare som var eller har varit föräldralediga. I arbetet har vi valt att hålla de intervjuade anonyma, för att få så förtroliga svar som möjligt. Vi har gjort ett strategiskt urval vid valet av intervjuobjekt. Det innebär att kontakt tagits med personer som har en specifik egenskap som efterfrågas i arbetet (May, 2001). Vi har för att komma i kontakt med intervjuobjekten använt oss av personliga referenser. Samtliga intervjuade driver ett lantbruk som huvudsyssla eller arbetar inom den agrara näringen. För att få en bred bild av föräldraledighet intervjuades två kvinnor och två män. Tre av intervjuerna genomfördes via telefon och en intervju via mail, samtliga dokumenterades skriftligt.

I urvalet av intervjuobjekt har inte geografin tagits i beaktning, utan fokus har varit att finna lantbrukare som nyligen haft erfarenhet av föräldraförsäkringssystemet. I en större undersökning hade det varit intressant att även titta på om det geografiska läget haft någon betydelse. I undersökningen har det heller inte tagits någon hänsyn till gårdarnas storlek och driftinriktning.

Vi använde oss av en semistrukturerad intervjuteknik (May, 2001). Det innebär att frågorna är till viss del standardiserade, för att kunna jämföra materialet, men möjlighet finns till både fördjupning och diskussion kring svaren som ges.

2.3 Rapportens struktur

Arbetet inleds med en inledning där ett problem lyfts fram som uppsatsen avser att besvara. Detta beskrivs genom problembakgrund och problem som presenteras i kapitel 1. Genom syfte och avgränsningar konkretiseras ämnet ytterligare. För att angripa problemställningen har vi valt ut lämpliga metoder som beskrivs i metodavsnittet, kapitel 2.

Utifrån dessa metoder har vi sökt efter lämplig litteratur till teori- och empiriavsnittet som vi sedan selekterat utifrån. I kapitel 3 presenteras de teorier kring lantbruks- och familjeföretag vilka ligger till grund för den vidare analysen. I kapitel 4 följer sedan ett empiriavsnitt, där vi gjort en undersökning av det svenska regelverket kring föräldraledighet.

För att binda ihop teori och empiri presenteras även en mindre fallstudie, med intervjuer av lantbruksföretagare med erfarenhet av föräldraledighet. Intervjufrågorna är baserade på litteraturen i teoriavsnittet och från regelverket kring föräldraledighet. Intervjuerna har sedan sammanställts och presenterats i arbetet.

Allt har därefter analyserats och diskuterats i kapitel 5, för att slutligen utmynna i en eller flera slutsatser i kapitel 6. På så sätt uppnå arbetets syfte. Nedan följer en illustration över arbetsgången i Figur 1.

Figur 1. Illustration över arbetets struktur.

3. Ett teoretiskt perspektiv

I kapitel 3 presenteras en referensramen som arbetet utgår ifrån.

3.1 Familjejordbruk

Lantbruksföretag i världen drivs som familjeföretag i stort (Jervell, 2011). Ett familjeföretag karakteriseras av att familjen äger och kontrollerar företaget. Flera generationer är engagerade i företaget, de både arbetar och bestämmer i produktionen. En av de viktigaste aspekterna i ett familjeföretag är viljan att behålla kontrollen över företaget och att kunna lämna vidare ett stabilt företag till nästa generation (Hay and Morris, 1984). En stor del av företagets tillgångar är även ägarens tillgångar och påverkar därmed den personliga välfärden. En annan utmärkande del för ett litet familjeföretag är att det inte är nödvändigt att det största målet med verksamheten är maximera vinsten utan självständighet och överlevnad kan prioriteras högre (Gasson, 1973).

Familjejordbruk är i stort lika andra familjeföretag, men skiljer sig även på många sätt. En av de största skillnaderna från ett annat familjeföretag, är att gården både är en arbetsplats och ett hem för en lantbruksfamilj (Jervell, 2011). Gården och marken har oftast inte bara ett ekonomiskt värde utan även ett stort emotionellt värde då släkten kan ha bott på gården i flera generationer (Gasson and Errington, 1993).

Ett familjeföretag ur ett lantbruksperspektiv brukar benämnas som ett familjejordbruk. Konceptet familjejordbruk kan definieras på många olika sätt. Gasson et al (1988) tittade tidigt på begreppet "the farm as a family business", det vill säga gården som ett familjeföretag. En aspekt som de diskuterar är att i ett familjejordbruk finns det ingen skillnad mellan management och kontroll i företaget. Lantbrukaren är oftast både chef och manager.

Familjens betydelse för företaget är naturligtvis en central del i förklaringen av ett familjejordbruk. I den industriella sektorn antas familjen vara en privat del och tillhör inte det allmänna och mer officiella livet. Det motsatta förhållandet gäller i familjejordbruket där familjen arbetar i företaget och räknas som en produktionsenhet (Gasson et al., 1988). Därför blir gränsen mellan arbete i företaget och privatliv väldigt svår att dra inom lantbrukshushåll.

R. Gasson och A. Errington (1993) sammanfattar definitionen av ett familjejordbruk med hjälp av sex olika beståndsdelar.

1. Rörelsens både kontrolleras och ägs av företagaren/företagarna
Business ownership is combined with managerial control in the hands of business principals.
2. Dessa ägare är bundna till varandra genom äktenskap eller släktskap.
These principals are related by kinship or marriage
3. Familjemedlemmarna (inklusive gårdens ägare) förser företaget med kapital.
Family members (including these business principals) provide capital to the business.
4. Familjemedlemmar (inklusive gårdens ägare) utför arbete på gården.
Family members including business principals do farm work.

5. Ägandet av företaget och gården samt skötseln av driften överläts mellan generationerna över tiden.

Business ownership and managerial control are transferred between the generations with the passage of time.

6. Familjen bor på gården.

The family lives on the farm

Djurfeldt (1996) kritiserar denna definition för att vara för bunden till modernt brittiskt jordbruk och att den inte är tillräckligt formell för att kunna användas som ett bra verktyg i jämförande studier. Djurfeldt har istället utvecklat ett begrepp för den teoretiska familjegården ”the notional family farm” som han definierar på följande sätt:

Den teoretiska familjegården karaktäriseras av en överlappning mellan tre funktionella delar: produktion, konsumtion och släktskap/familjen. För att ett familj jordbruk ska fortleva behövs det en arbetsinsats av familjen d.v.s. arbete utfört av familjemedlemmar.

Med detta menas att om gården inte kräver en arbetsinsats från familjen är det inte teoretiskt sett ett familj jordbruk. Men gården kan fortfarande vara ett familjeföretag men är då ur ett teoretiskt perspektiv inte ett familj jordbruk.

Vissa forskare menar att driva ett familjeföretag är mer än bara ett arbete, det är en del av en livsform som företagaren/företagarna valt. Rahbek Christensen (1987) pratar om tre olika livsformer: Familjeföretagarlivsformen (där familj jordbruket ingår), lönearbetarlivsformen och karriärlivsformen. Åsa Karlsson tar upp samtliga i boken ”Svensk Bondeliv” (1999). I familjeföretagarlivsformen så är det producenterna som äger och driver verksamheten själva samt innehar kunskapen om produktionen. Arbete och fritid går ihop i denna livsform, det finns ingen tydlig gräns mellan ledighet och arbetstid.

Arbete i sig ger livet dess mening. Allt som gagnar verksamheten är arbete och alla måste vara inställda på att verksamheten går före allt annat

Det är också ett fritt arbete där det inte finns någon, förutom lantbrukaren själv, som bestämmer vad som ska göras och när. Det är företagaren själv som bestämmer och förfogar över sin tid och arbetsinsats (Karlsson, 1999). Men det är en frihet med villkor, där hänsyn måste tas till väder och vind, samt daglig tillsyn vid djurproduktion. Men dessa faktorer ses inte som lika betungande, jämfört med kraven som ställs från samhället i form av regler, krav, kontroller och administration (Nordström Källström, 2008). Som tidigare nämnt skiljer sig inte arbete och fritid åt i denna livsform, familjen är en produktionsenhet där barnen hjälper till när de blivit tillräckligt gamla för att kunna utföra sysslor på gården (Karlsson, 1999).

3.1.1 Familjens utseende

Hur ser då en typisk familj ut och hur ser en sådan familj ut i dagens familj jordbruk? En familj brukar beskrivas som en enhet som består av samarbete, reproduktion och socialisation (inlärning som gör att personen formas till en personlighet) (Gasson 1988). I större delen av Europa är det vanligast med bilateralt släktskap, det vill säga släktskap mellan endast två släkten. Det brukar delas upp i kärnfamiljer som innefattar föräldrar och barn samt en utökad/större familj, där även mor-och farföräldrar ingår. Dock så kan familjeformer skilja sig mycket från varandra, finnas i många olika konstellationer och betyda olika saker i varierande sammanhang. Det är dock vanligare med den traditionella kärnfamiljen på landsbygden och i lantbrukarfamiljer jämfört med resten av samhället (Ollila, 1999).

Karlsson (1999) skriver vidare gällande barnen att de flesta ”bondhustrur” har varit hemma med barnen. När båda föräldrarna arbetar så får barnen antingen följa med eller vara hos far- och morföräldrar. Många lantbrukare upplever det som positivt att de kan vara i närheten av sina barn dagligen. Eftersom det är krävande att ha små barn så kan de första åren vara besvärliga i lantbruksföretaget.

3.1.2 Heterogenitet bland lantbruksföretag

Men är det någon skillnad på de som driver ett familjejordbruk jämfört med till exempel ett mer storskaligt industriellt företag? Nordström Källström (2008) som skriver om de sociala villkoren inom lantbruket menar att det inte behöver vara så. Även om fritid och arbete ofta går in i varandra för lantbrukare och de lever nära naturen så lever de på många sätt ett modernt och samtida liv, där traditioner fortfarande har en central roll. Tidigare så räckte det med att lantbrukarna var duktiga på sina produktionsgrenar och att de kunde producera en stor mängd. Till följd av avregleringen 1990, det vill säga att prissäkring och gränsskyddet upphörde, samt den ökande konkurrensen via inträdet i EU 1995 (www, Jordbruksverket, 2012a) inom jordbruket har förutsättningarna ändrats. Det har lett till att lantbrukare i dagens läge måste bli mer rationella som företagare och entreprenörer.

Dock så skiljer det sig naturligtvis från lantbrukare till lantbrukare. Det de flesta har gemensamt är att arbetet betyder mycket för lantbrukaren på flera nivåer. Tas det ett beslut på det privata planet har det inverkan på företaget och vice versa, ett beslut inom företaget har påverkan på familjens situation. I dagens system hos myndigheter och organisationer finns det inga bra metoder som tar hänsyn till den sammansatta helheten eller till att lantbruket är väldigt heterogent. Nordström Källström (2008) menar att:

Men det måste ändå vara myndighetens (eller organisationens) ansvar att förstå lantbrukarens förutsättningar och kontext och handla därefter, eftersom det är dessa aktörer som skapar förutsättningarna och spelreglerna för jordbruket.

3.2 Pluriactive farming

Kombinationsföretagande är sedan länge en del inom det svenska jordbruket, ofta med exempelvis fiske eller skogssysslor som komplement (Djurfeldt and Waldenström, 1999). År 2010 fanns det enligt Jordbruksverket drygt 24 000 kombinationsföretag i Sverige, cirka 34 procent av den totala andelen lantbruksföretag. Av dess kombinationsföretag var det endast 27 procent som angav det som huvudsyssla (www, Jordbruksverket, 2010b).

Redan på 1930-talet inleddes en mer seriös forskning kring deltidjordbruk inom forskningsvärlden i stort, så kallat deltidjordbruk (part-time farming). Mellan 1950-talet fram till 1970-talet ökade intresset för området. Det ledde till att forskningens fokus skiftade, från att bara titta på lantbrukaren och själva gården till att se hela hushållet och landsbygdens ekonomi samt struktur. Detta märks även i terminologin där definitionen ”part-time farming”, byts ut till ”farm household pluriactivity” (Fuller, 1990). Pluriactivity blir grovt översatt till svenskans mångsysslare (kommer i texten hänvisas som pluriactivity).

Fuller (1990) menade att genom välja termen pluriactivity öppnas dörren för en mer bred forskning kring lantbrukshushåll. Där kan även aktiviteter som inte alltid genererar inkomster i form av pengar tas i beaktning, exempelvis utbyten av tjänster mellan lantbrukare. Dessa typer av avtal är vanliga i hushåll med enklare varuproduktion och på landsbygden i stort, vilket ger tillfälle att undersöka sambandet mellan formella och informella arbetsrelationer. Exempelvis kan detta vara intressant vid studier kring hushållsarbete och roller inom

hushållet. Det gör det möjligt att studera närmare hur arbete är fördelat på gården och var arbetsinsatserna sker (på gården, inom lantbruksföretaget, utanför gården, i hemmet etc.).

Enligt Fuller (1990) skulle pluriactivity definieras som:

Pluriactivity describes a multidimensional land-holding unit, in which farming and other activities are undertaken, both on and off the farm, for which different kinds of remuneration are received (earnings, incomes in-kind and transfers)

3.2.2 Anledningar till pluriactivity

Inom forskningen kring pluriactivity farming finns många olika definitioner av begreppet och utgreningar. Generellt är pluriactivity definierat som att generera inkomst från mer än en ekonomisk aktivitet (Eikeland, 1999). Dessa kan vara aktiviteter på eller utanför gården och även med eller utan ersättning menade Gasson och Winter (1992). Anledningen till att lantbrukshushållet väljer att bredda verksamheten med fler sysslor är flera och avgörs av många faktorer, exempelvis utvecklingen inom branschen, möjligheter till jobb utanför gården samt hushållets struktur, dess medlemmars intressen och värderingar.

Orsakerna till pluriactivity kan delas upp i två delar, dels push-faktorer och dels pull-faktorer (de Silva and Kodithuwakku, 2011). Push-faktorer är sådana som gör att lantbrukaren mer eller mindre tvingas in i pluriactivity, där det mer ses som en överlevnadsstrategi för att övervinna negativa förhållanden, som är en ganska vanlig uppfattning kring pluriactivity. Men det finns även pull-faktorer, som är sådana faktorer som lockar bönder till att välja pluriactivity, vilket bland annat skulle kunna vara större frihet, flexibelt arbete och bättre självkänsla. Det kan även vara fallet att lantbrukaren vill höja sin socioekonomiska status och gårdens inkomster, utan att gården lider av ekonomiska problem som fallet är när det gäller push. När det kommer till pull-faktorer gäller att lantbrukaren dras till pluriactivity som en följd av de vinster som finns att generera och inte för att övervinna eventuella ekonomiska problem.

Eikeland (1999) diskuterade om den ideologiska aspekten kring pluriactivity (Alsos et al., 2003). Pluriactivity förekommer på landsbygden då det är ett sätt att anpassa sig till ekonomiska situationer. Det är en tradition för lantbrukare att kombinera olika aktiviteter. Det är ett sätt att kunna fortsätta att vara jordbrukare och behålla sin självständighet.

3.2.2 Olika typer av pluriactivity

Djurfeldt (1996) definierar gårdar som har starkt präglade drag av pluriactivity och där stora delar av arbetstiden läggs på arbete utanför gården som sub-family farms. Definitionen pekar på att gården är för liten för att kunna försörja en familj och att ge heltidsarbete. Detta är vanligt, fast dock inte alltid fallet, enligt Jervell (1999) som hävdar att även stora lantbruk kan bedrivas som deltidjordbruk med en liten andel inhyrd arbetskraft inom produktionssystem som behöver en liten arbetsinsats, alternativt områden där maskintjänster och arbetskraft hyrs in helt. Vidare skriver Jervell (1999) att familjer som kombinerar sina verksamheter med andra aktiviteter utöver lantbruket genererar en högre inkomster till hushållet än lantbruk där det bedrivs endast heltidslantbruk. Detta pekar på att familjen väljer att justerar sin produktion till dess möjligheter, intressen, resurser och mål istället för att anpassa familjemedlemmarnas aktiviteter till gården.

En annan riktning inom forskning kring pluriactive farming är hur mycket av tiden som ska läggas på andra sysslor utöver själva huvudriktningen på gården för att det ska definieras som pluriactive farming. Exempelvis definieras "pluriactive farming household" av Göran Djurfeldt och Cecilia Waldenström (1999) som ett lantbruksföretag där mer än 50 procent av

hushållets medlemmars tid läggs på arbete utanför gården. Motsvarande typ av gård, där nästan all arbetstid nyttjas på gården, definieras som ”professionell”.

Även Eikeland (1999) urskiljer två typer av pluriactivity, där kombinationer av brukarens aktiviteter är i fokus. Den ena kategorin kallas “industriell pluriactive”, där personer som driver eller är egenföretagare har två eller fler företag alternativt industrier. Den andra kategorin är “wage earning pluriactive”, där personen kombinerar driften av ett företag med ett betalt arbete. Vanligt är att någon av hushållsmedlemmar har ett betalt arbete vid sidan av jordbruket, inom antingen industrin- eller servicesektorn där anställning inom den offentliga sektorn inkluderas (Djurfeldt, 1996).

3.2.3 Pluriactivity och diversifiering

Djurfeldt och Waldenström (1999) gör även skillnad på pluriactivity och diversification (diversifiering). Med diversifiering menar de att produktionen utvecklas utifrån de resurser som finns tillgängliga på gården, medan pluriactivity tenderar till att använda resurser utöver de som finns tillgängliga på gården, bortsett från arbetskraft. Exempel på diversifiering är när en gård vidareförädlar sin produkt (alternativt vidare utvecklar utnyttjandet av sina resurser) och tillför den ytterligare värde, till exempel osttillverkning, turism och rekreativ verksamhet m.m.

3.3 Sammanfattning av litteratur

Det finns många olika definitioner av pluriactivity farming, som beskrivits ovan. Ofta talas det om pluriactivity som ett fenomen där lantbrukaren väljer att bredda sitt företag med ytterligare inkomstbringande aktiviteter. Antingen genom att ta en anställning utanför gården, så kallad wage earning pluriactivity, eller genom att bredda den befintliga verksamheten på gården. Men behöver aktiviteterna vara inkomstbringande för att lantbrukaren ska klassas som pluriactive? Utifrån ovanstående litteratur går det att utläsa att; lantbrukare är pluriactiva, att det förekommer flera aktiviteter och dessa bedrivs antingen på eller utanför gården. Detta indikerar på att pluriactivity är ett naturligt sätt för lantbrukare att kunna kombinera olika aktiviteter. Fuller (1990) menade att det även kan innefatta informella tjänster samt relationer mellan brukare och inom hushållet. Vi ser en brist i den litteratur som finns om pluriactivity, då detta inte tas i beaktning i lika stor mån.

När det gäller familj jordbruk, är det ett väldigt brett begrepp med flera inriktningar. I denna rapport kommer fokus att ligga på bland annat hur ett familj jordbruk definieras, med utgångspunkt från Gasson och Erringtons definition. Hänsyn tas även till Djurfeldts definition gällande “the notional family farm”. Ledighet hos lantbrukare är även ett intressant fenomen som diskuteras. Enligt Christensens (1999) företagarlivsform, där lantbrukare ingår, är privatliv och arbete sammanflätat. Denna livsform borde gå att koppla ihop med teorin att lantbrukare är naturligt pluriactiva med förmåga att bedriva många aktiviteter samtidigt, där både privata och sysslor inom företaget tas i beaktning.

4. Föräldraförsäkring och lantbrukare

I detta kapitel kommer arbetets empiri presenteras, dels en presentation av föräldradighetslagen och dels en genomgång av Försäkringskassans regelverk samt system. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av vår fallstudie.

4.1 Föräldraförsäkringen

4.1.1 Föräldraledighet och socialförsäkring

Det första steget mot dagens föräldraförsäkring togs 1931 när moderskapsförsäkringen infördes, den innebar att alla som var nyblivna mödrar fick ett grundbelopp oavsett om de förvärvsarbetade eller inte. Moderskapsförsäkringen förändrades efter hand för att slutligen bli en föräldraförsäkring 1974. Föräldraförsäkringen är det samlade begreppet på de förmåner som tillfaller småbarnsföräldrar och blivande mödrar enligt lag (NE, 2012). Dessa förmåner är föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning samt havandeskapspenning, vilka är kopplade till sjukförsäkringen.

Rätten att ta ut ledighet från arbetet som förälder regleras i föräldraledighetslagen (1995:584) (Gregow, 2010)

3 § Det finns följande sex former av föräldraledighet för vård av barn med mera:

- *1. Hel ledighet för en kvinnlig arbetstagarare i samband med hennes barns födelse och för amning (mammaledighet, 4 §).*
- *2. Hel ledighet för en förälder tills barnet blivit 18 månader eller, under förutsättning att föräldern då har hel föräldrapenning, för tid därefter (hel ledighet med eller utan föräldrapenning, 5 §).*
- *3. Ledighet för en förälder i form av förkortning av normal arbetstid med tre fjärdedelar, hälften, en fjärdedel eller en åttondel medan föräldern har tre fjärdedels, halv, en fjärdedels respektive en åttondels föräldrapenning (delledighet med föräldrapenning, 6 §).*
- *4. Ledighet för en förälder i form av förkortning av normal arbetstid med upp till en fjärdedel tills, i huvudsället, barnet fyllt åtta år (delledighet utan föräldrapenning, 7 §).*
- *5. Ledighet för en arbetstagares tillfälliga vård av barn (ledighet med tillfällig föräldrapenning med mera, 8 §).*
- *6. Hel ledighet eller ledighet i form av förkortning av normal arbetstid med hälften för en förälder till ett barn för vilket lämnas helt vårdnadsbidrag (ledighet med vårdnadsbidrag, 9 §).*

Under föräldraledigheten har den lediga föräldern rätt att få föräldrapenning. Den är en ekonomisk ersättning för en del av de inkomstbortfall som uppstår under föräldraledigheten (www, Försäkringskassan, 2012a). Syftet med föräldrapenningen är att göra det möjligt att kunna kombinera familjeliv med förvärvsarbete och/eller studier. Dessutom ska möjligheten finnas att kunna vara hemma en längre tid vid och efter barnets födelse eller adoption.

Rättigheten att ta ut föräldrapenning bestäms av lagar i socialförsäkringsbalken 12 kap.

2 § Rätt till föräldrapenning har en försäkrad förälder som vårdar barn under tid när han eller hon inte förvärvsarbetar eller avstår från förvärvsarbete.(Gregow, 2010)

4.1.2 Försäkringskassans regelverk

Efter ett barns födelse eller adoption har föräldrarna rätt till föräldrapenning vid föräldraledighet under maximalt 480 dagar per barn. Om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet så har varje förälder rätt till hälften av dagarna. De kan dock dela upp föräldradagarna utifrån eget önskemål, förutom 60 dagar som är reserverade för respektive förälder. Under barnets första år kan föräldrarna även välja att vara hemma samtidigt och ta så kallade dubbeldagar 30 dagar. Föräldrarna kan ta ut ledighet och få föräldrapenning till dess att barnet har avslutat förstaskolåret eller fyllt åtta år. De kan välja att ta ut ersättningen(föräldrapenningen) som helt, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels belopp. Det är tillåtet att efteranmäla och göra ändringar i den angivna föräldraledigheten.

Detta ska helst genomföras innan den 15 varje månad, för att undvika att en felaktig ersättning betalas ut (www, Försäkringskassan, 2012b). När personen skriver under ansökan för föräldraledighet, gör den detta på heder och samvete. Det gör att denne blir straffskyldig, om fusk uppdagas (pers.med Larsson, 2012a).

I föräldrapenningen finns det tre olika ersättningsnivåer (www, Försäkringskassan, 2012a). Den första nivån benämns som sjukpenningnivå och är 80 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Den i sin tur baseras på den beräknade årsinkomsten för föräldern. Det är inte den faktiska inkomsten SGI:n baseras på, utan den beräknade arbetsinkomsten som föräldern har på ett år. Men en tidigare arbetsinkomst kan ligga till grund för beräkningen av SGI exempelvis om personen ifråga varit arbetslös eller studerande. Dock så finns det ett tak för hur hög ersättningen/föräldrapenningen får vara, för 2012 är summan 440 000 kr per år vilket ger en maximal ersättning som är 935 kr per dag. Faktorerna 0,97 och 0,8 är bestämda av regeringen och riksdag och är lika för alla (pers. med Larsson, 2012a).

Ett räkneexempel från Försäkringskassans hemsida, där föräldrapenningen beräknas på följande sett:

En sjukpenninggrundande inkomst på 240 000 kronor
 $240\,000 \times 0,97 = 232\,800$ kronor
 $232\,800 \times 0,8 = 186\,240$ kronor
 $186\,240/365 = 510,24$ kronor per dag (avrundas till 510 kronor).
Källa: (www, Försäkringskassan, 2012a)

Den andra nivån benämns som grundnivån och gäller om föräldern har haft låga eller inga inkomster. Grundnivån är 180 kr per dag. Dessa ersättningsnivåer kan tas ut i 390 dagar av de 480 föräldradagarna. Under de resterande 90 dagarna gäller den tredje ersättningsnivån som benämns som lägsta nivån och är 180 kr per dag om barnet är fött 1 juli 2006 eller senare. Om barnet är fött tidigare är ersättningen 60 kr per dag.

Det finns ytterligare en ersättning som går att få som föräldraledig den så kallade jämställdhetsbonusen som är ett skatteavdrag. Den fungerar så att när föräldrarna tagit ut alla sina reserverade dagar på 60 dagar var, så går det att få ut en jämställdhetsbonus för de resterade dagarna.

Det finns även något som heter tillfällig föräldrapenning som föräldrarna kan ta ut max 240 dagar per barn och år för vård av ett sjukt barn i hemmet även kallad i talspråk för att "vabba". Detta går att göra tills barnet fyllt 12 år.

Det är arbetsgivarens sociala avgifter till staten som till stor del finansierar föräldraförsäkringen och därigenom föräldrapenningen. Utöver det får även Försäkringskassan anslag från regeringen för att täcka alla utgifter. I de sociala avgifterna som även benämns som egna avgifter ingår pensionsavgifter, sjukförsäkringsavgift, föräldraförsäkringsavgift, arbetsskadeavgift, arbetsmarknadsavgift och allmän löneavgift.

4.1.3 Reglering av föräldrapenning för egenföretagare

De som driver enskild firma, handelsbolag eller kommanditbolag och har F-skattsedel eller SA-skattsedel klassas som egenföretagare hos Försäkringskassan. Den som driver ett aktiebolag är oftast anställda i bolaget och räknas då inte som egenföretagare utan anställd.

Det gör att regler för löntagare gäller för dessa när det kommer till föräldraledighet (www, Försäkringskassan, 2012b).

Vid uträkning av föräldrapenningens storlek, beräknas den på den så kallade SGI, den sjukpenninggrundande inkomsten. Denna är beräknad utifrån företagarens inkomst som återfinns i skattedeklarationen och via företagets egna uppgifter (resultatrapport etc.), som antingen inkomst av näringsverksamhet eller som löneuttag från aktiebolag. Dock blir inte uppgifterna från en enskild firma, styrkta på samma sätt som för en löntagare. Denne har ofta ett anställningskontrakt, där det står hur mycket denne kommer att tjäna per månad. Vid beräkning av SGI:n för en företagare med en enskild firma får handläggaren ofta räkna utifrån historiska uppgifter, tidigare års resultat med mera. Det kan därför vara avgörande när under året som företagaren ansöker om föräldrapenning. Detta eftersom det är lättare att beräkna en mer korrekt SGI vid bokslut, då det finns en bra uppfattning om företagets ställning. Det finns även en svårighet att använda deklarationen för beräkning av SGI:n, då denna släpar efter ett år (pers. med Larsson, 2012a).

Föräldrapenningen ska motsvara cirka 80 procent av SGI:n. Dock är det inte alltid säkert att SGI:n motsvarar årets resultat. Under året kan det ha skett avsättningar till expansionsfonder eller periodiseringsfonder, vilket kan påverka SGI positivt eller negativt (www, Försäkringskassan, 2012b; pers. med Olsson, 2012). Om en återföring av en periodiseringsfond sker kommer dessa att dras bort från resultatet, lika så om det sker en avsättning, då återförs dessa till årets resultat (pers.med Larsson, 2012b).

Är företaget nystartat gäller något annorlunda regler för uträkningen av SGI. Under verksamhetens första 24 månaderna motsvarar företagarens SGI vad en anställd med samma arbetsuppgifter, utbildning och erfarenhet skulle ha haft, så kallad jämförelseinkomst. Dessa månader gäller från det att en skatte- och avgiftsanmälan gjorts till Skatteverket, det vill säga när en anmälan om F-skattsedel gjorts. Det ska nämnas att det inte gäller aktiebolag, utan endast enskilda bolag (pers.med Larsson, 2012a). Om ett etablerat företag under flera år genererat lägre inkomst än jämförelseinkomsten, kan den beräknas som ett snitt på jämförelseinkomsten för de tre senaste åren (pers.med Larsson, 2012b). Finns det särskilda skäl kan SGI:n beräknas till ett högre belopp, något som då först måste utredas och prövas av Försäkringskassans handläggare.

4.1.4 Beskattning

SGI beräknas som tidigare nämnt utifrån företagarens inkomst, från näringsverksamhet eller som löneuttag från aktiebolag. Uppgifterna tas från företagarens egna uppgifter eller skattedeklarationen med eventuell justering av resultatet med hänsyn till expansionsfond och periodiseringsfond (www, Försäkringskassan, 2012b).

Ett företag har möjlighet att till en viss del påverka det resultat som ska beskattas och på så vis jämna ut resultaten från år till år (Skärvad and Olsson, 2007). Detta för att företag vill kunna dela upp skattebetalningarna utifrån företagets betalningsförmåga (Seth and Wålstedt, 1984). Likviditeten varierar beroende på vilken fas företaget befinner sig i. Har företaget exempelvis hög investeringstakt eller tyngs av stora amorteringar är det olägligt att ytterligare behöva belasta betalningsförmågan med stora skattebetalningar (Seth and Wålstedt, 1984). Detta görs genom att avsätta en del av årets vinst till periodiseringsfonder eller genom att göra över/underavskrivningar (Skärvad and Olsson, 2007). Det kan bli ett problem då SGI beräknas utifrån resultatet. Om resultaten är låga blir då följderna att även SGI:n blir låg och i sin tur även föräldrapenningen.

En företagare betalar varje år sina egenavgifter även kallade sociala avgifterna, där pensionsavgifter, sjukförsäkringsavgift, föräldraförsäkringsavgift, arbetsskadeavgift, arbetsmarknadsavgift och allmän löneavgift ingår. Dessa avgifter beräknas utifrån det deklarerade resultatet. Avgifterna för eventuella anställda inom företaget betalas varje månad i samband med löneutbetalningen (www, Skatteverket, 2012). SGI:n däremot beräknas utifrån den förväntade framtida inkomsten där det inte tas hänsyn till periodisering och expansionsfonder (pers.med Olsson, 2012).

4.2 Lantbrukare och föräldraledighet

I detta avsnitt presenteras sammanfattningen av vår fallstudie, bestående av fyra intervjuer. Intervjufrågorna finns att se i bilaga 1. Alla namn är fiktiva för att behålla lantbrukarnas anonymitet.

4.2.1 Anna Johansson

Anna Johansson och hennes man driver en gård med mjölkproduktion. Förutom mjölkproduktionen får de även intäkter från skogsbruk samt snöröjning och vägunderhåll i närområdet. De har haft företaget sedan 1994 och bedrivit produktion på den nuvarande gården sedan 2004. Annas man har alltid arbetat inom jordbrukssektorn. Anna har hela tiden haft ett annat arbete vid sidan av lantbruket men hjälper till vid behov. Hon sköter även en del av företagets ekonomi såsom hantering av fakturor och bokföring. För närvarande har Anna en fast anställning som barnskötare, men är tjänstledig och studerar heltid på universitet. Hon är även politisk engagerad och får deltidsarvode som kommunpolitiker samt ersättning från andra politiska uppdrag.

Familjen bor på gården där produktionen finns. Anna och hennes man har åtta barn mellan 5 och 23 år, varav fem barn bor hemma. Maken arbetar mer än heltid på gården men ca en dag per vecka har de en anställd som sköter mjölkningen. De av barnen som kan, hjälper till med utesysslor när de har tid och ork. När det gäller barnpassning så är det främst två av Annas systrar som hjälper till. Farmor och morföräldrar är i livet men är till åren, så de är mer en reserv när det gäller barnvakt åt det minsta barnet. Dock ställer farmor upp och kör till fotbollsträning om det krisar. De har hjälpsamma grannar som håller ett öga på de stora barnen, men de är egentligen så stora att de klarar sig själva. Anna poängterar att de stora barnen gör ett enastående arbete med sina syskon och har gjort så i all tid – ”de om någon skulle premieras”! Hon tycker även att det är skönt att ha barn som gärna kör bil till och från träningar samt ibland också till förskolan.

Anna ser sig definitivt som en mångsysslare, det gäller att försöka få till så mycket som möjligt så bra som möjligt och underhålla det man kan, menar hon. För Anna och hennes man är lantbruket en livsstil. Det är dock inte helt lätt att kombinera företagande och familjeliv. Sedan får väl barnen berätta om det är företaget eller föräldrarna som förstört mest för dem under deras uppväxt, menar Anna. Det som hon upplever som krångligast är, skämt och sido, att de måste ha passning och mat. Sedan är det till fördel att ha barn, annars skulle väl vi arbeta jämt när det är extra bråttom, säger Anna. Det har alltid varit svårt att få fritid där barnen fått vara helt i mittpunkten.

Företaget finns alltid som prio 1. Första och enda gången hela familjen åkt någonstans tillsammans och övernattat var 2006 och då var inte den yngst född!

De ser helt enkelt på begreppet ledighet som något de gör på varsitt håll, Det är viktigt att komma hemifrån själv ibland och få umgås med sina egna vänner poängterar Anna. Hon har

lyckligvis två ensamstående syskon, som gärna tar med sina syskonbarn ut på korta utflykter. När Anna och hennes man är lediga tillsammans under sommaren, simmar de gärna några längder i en närliggande sjö. Det är svårt att vara ledig utan att åka hemifrån eller att vara helt ledig överhuvudtaget, det är mer fråga om ledighet med bakjour. Det finns hela tiden i bakhuvudet att det kan inträffa något menar Anna, som gör att man måste vara beredd på att rycka in. Ledigheten beror också på hur stressade de är över vad som behöver göras och hur den andre i äktenskapet mår. Det finns hela tiden en oro att det ska bli för mycket av arbete och stress, så att risken för utbrändhet uppstår.

Både Anna och hennes man har varit föräldralediga. Maken har tagit ut några dagar då och då, ofta halva eller kvartsdagar. Anna har kunnat ta ut sina dagar som hon vill, dock anser hon att det knappt varit värt mödan ekonomiskt. Anna skulle självklart rekommendera andra lantbrukare att ta ut föräldraledighet. Dock anser hon att det borde gå att kombinera olika sorters föräldraledighet.

Det ultimata hade varit att inte behöva beskriva vilka dagar som arbetats och vilka som varit föräldralediga utan att skriva arbetat tre av sju dagar eller liknande. Det krångliga är ju när man tar dagar då och då och jobbar då och då. Kan jag tydligt visa på att jag jobbar och får ut 50 % lön borde jag kunna få 50 % föräldrapenning utan att timvis berätta var jag varit! På arbete eller med barnet!

Anna har inte tagit ut någon ersättning från lantbruksföretaget, men det har hennes man gjort. Anna är dock den i familjen som har haft kontakt med Försäkringskassan och tycker att bemötandet varit ganska bra. Dock varierar det en hel del beroende på vilken handläggare hon haft kontakt med. På frågan om föräldrapenningen varit rimlig så poängterar Anna att mycket beror på vad företaget genererar i vinst. Om inte företagaren kan ta en rimlig lön så blir inte SGI:n så hög. Det går dock att ta försäkringar, som gör att det går att överleva ett litet tag i alla fall vid eventuell sjukskrivning.

Anna menar att föräldrar givetvis ska försöka vara med sina barn så mycket som möjligt. Det är dock synd att det är en sådan riskfylld miljö på ett lantbruk, så att barnen inte kan vara med jämt.

Sedan är det inte "bara" djur och maskiner "nu för tiden", ehec o liknande gör att vi är mer försiktiga i med vilken miljö barnen är i. Sedan kan jag inte hela tiden gå och tänka på allt vad som kan hända, det är viktigt att leva i nuet och njuta av det man har!

4.2.2 Björn Karlsson

Björn Karlsson bor på sin föräldragård tillsammans med fru och sin 1,5 åriga dotter. Idag är det hans far som driver gården där han själv hjälper till under säsong. Produktionen består av 2500 grisar i en suggpool samt cirka 200 ha växtodling. Utöver arbetet på gården driver Björn ett eget företag som tar upp 70 procent av hans totala arbetstid under året. Även frun är egenföretagare och har ett eget fastighetsbolag. Björn anser sig som en mångsysslare, då han i dagsläget har fyra arbetsgivare.

Under vinterhalvåret var Björn pappaledig en dag i veckan. Denna dag försökte frun planera in sina arbetsuppgifter med sitt företag. Han säger i intervjun att det gäller att sy ihop det så gott det går, då det är svårt att släppa allt. En stor fördel är att ha släkten nära, där farmor hjälper till med barnpassning en eftermiddag i veckan. På helger kan även moster vid behov hjälpa till. I framtiden kan det även tänkas att grannars barn kan komma att sitta barnvakt.

Men det kör ihop sig ibland, pointerar Björn. Det är en stor omställning att gå från att vara två till tre. Han själv tycker att det funkar bra, men upplever att frun ändå får ta den största delen. Björn tror att frun kanske känner att hon inte alltid hinner med det hon vill göra. Inom lantbruket går det inte alltid att planera.

Saker och ting måste ske när det går, går det att köra så måste man. Köra gödning eller spruta går inte om man samtidigt har hand om barnet

Detta har inte varit något jätteproblem hittills. Dock så har dagisintron för dottern tidigare lagts, då de har insett att det inte fungerar på längre sikt.

När det kommer till begreppet ledighet, upplever Björn att han kan vara det ibland. Men när man bor på en gård finns det alltid något att göra. Familjen försöker ta en veckas semester under vinterhalvåret och då försöker de åka långt bort. Då känner Björn att han verkligen kan vara ledig. Björn upplever en viss stress av att vara hemma med dottern, men att inte kunna utföra några sysslor på gården. En incident var när han var tvungen att sprida gödning, men dottern behövde sova. Som tur var kunde farfar rycka in och ha koll på dottern.

När det kommer till föräldraledighet valde de båda att ta ut föräldraledighet, som redan nämnts. Frun har tagit ut den största delen av föräldradagarna, men Björn var föräldraledig på fredagar under vinterhalvåret, samt de tio första dagarna efter förlossningen. Dottern har även följt med mamman till arbetet vissa dagar, på visningar och dylikt, och det har funkade bra.

Det har varit trevligt att kunna bygga upp en bra kontakt till barnet. Även när jag jobbar försöker jag träffa min dotter så mycket som möjligt genom att fika och äta hemma under dagen. Den kontakten är jättemycket värd, att kunna träffas varje dag

Björn upplever Försäkringskassans system som krångligt, tungt och jättedumt. Den främsta orsaken är att det inte går att efteranmäla föräldraledighet på ett smidigt sätt. Om en ändring av det planerade upplägget av föräldraledigheten ska göras, måste en anmälan göras innan. Hinner föräldern inte göra det innan, utan dagen efter att denne var föräldraledig, ska en förklaring lämnas till förseningen. Det är något som Björn upplever som tungrott, men trots allt var det värt mödan. Kontakten med Försäkringskassan har fungerat bra, det var lätt att fråga om vi undrade över något. Björn upplevde att han fick en rimlig SGI uträknad, som stämde. Inom lantbruket vill lantbrukare ofta inte ha för stora vinster då det leder till mer skatteutgifter, vilket gör att de får försäkringspengar därefter, menar Björn. Men som egenföretagare går ekonomin upp och ned, vilket också påverkar SGI. Men han upplever att systemet är bra som det är. När de kontaktade Försäkringskassan blev de tipsade om en särskild handläggare som skulle vara bra att prata med.

På frågan om han skulle kunna tänka sig att vara föräldraledig ingen, svarar Björn ja. Men det beror såklart på arbetssituationen. Idag sköter pappan grisarna i veckorna, och har Björn inget särskilt på gång så kan han vara hemma. Han har idag fortfarande flera dagar att ta ut och skulle absolut rekommendera andra att vara föräldralediga, om de har möjlighet.

4.2.3 Christian Larsson

Christian Larsson bor på en gård med sin sambo och deras son på 2,5 år. Christian driver tillsammans med sin pappa gården som en enskild firma. Huvudinriktningen på gården är slaktsvinsproduktion med 1600 platser. Växtodling bedrivs även på 160 ha, där majoriteten odlas som foder till grisarna. Pappan jobbar heltid på gården medan Christian innehar F-skattesedel och jobbar på andra gårdar vid sidan av, samt säsongarbete med snöröjning.

Annars får han inte ihop en heltidstjänst, han uppskattar att det är cirka en 1,5 heltidstjänst hemma.

De bor på gården sen 2,5 år tillbaka i huvudbyggnaden, medan Christians mamma och pappa bor i en flygelbyggnad. När det gäller barnpassning är det främst svärmor som bor i mellersta Östergötland som rycker in vid behov. Det blir ofta helger eftersom sambon jobbar mycket då. Christians mamma jobbar 80 procent, så det kan bli lite tufft för henne att hinna med, även om hon finns nära. Annars är det vänner som hjälper till, till exempel med dagishämtning turas de om och kan hjälpa varandra om det strular till sig. Christian tycker det går att kombinera att vara lantbrukare och ha familj.

Men man får kompromissa, till exempel när det är sommar och lite lugnare för mig, får min sambo jobba lite mer och tjäna pengar. Det jag gör får inte bara bli det viktigaste, hon måste också få en chans att jobba. Men under sådd och höst då är det mycket, men som tur är finns dagiset

Christian ser sig själv som en mångsysslare, det vill säga att man har många järn i elden. Det blir mycket traktorkörning på vår och hösten. Dock försöker han att vara hemma på gården och arbeta till 2-3 dagar i veckan, även om han är efterfrågad på andra håll. Det blir för mycket för hans pappa annars, även om de har viss extrahjälp i djurstallarna.

När det gäller ledighet så svarar Christian direkt med ett skratt, att det är man väl aldrig. Även om Christian är ledig så upplever han inte att han riktigt är det. Ska han vara ledig måste han åka iväg, bort från gården. Christian försöker ta ett par veckors ledighet från sina externa åtaganden, för att vara hemma på den egna gården. Av de veckorna kanske familjen tar en veckas riktigt semester. Christian säger att är han hemma måste han gå iväg och göra något. På följdfrågan, som uppkommer med anledning av tidigare svar, om han tror att det påverkar att han bor på arbetsplatsen, svarar han:

Det är smidigt att ta sig till arbetet och man kan ta sig an uppgifter när man vill, men de är alltid där

Christian tror även att det kan vara en skillnad mellan generationer, enligt hans egen erfarenhet. Hans generation är mer hård på att ta ledigt och värdesätter familjen annorlunda, tror han. Hans pappa kan till exempel tycka att de kan göra en viss uppgift på kvällen, men Christian kan inte för han måste gå in och ta hand om sin son.

När det gäller föräldraledigheten har både Christian och hans sambo varit föräldralediga. Då sonen föddes var det dock lite komplikationer eftersom han föddes för tidigt. Sonens läge var emellanåt kritiskt så både Christian och hans sambo var sjukskrivna under den perioden. Detta eftersom det innebar en hel del resande, då sonen vårdades på olika sjukhus.

Under den tiden togs ingen föräldrapenning ut. När sonen blev bättre och låg på sjukhuset i hemkommunen kunde Christian börja jobba lite. Efter allt som hänt tyckte Christian att det var skönt att rensa huvudet. I och med sjukskrivningen blev hans 10 pappa dagar framskjutna, dessa tog han senare ut efter att de kommit hem från sjukhuset. Efter det valde Christian och hans sambo att fördela föräldraledigheten mellan sig så att sambon fick så många dagar som möjligt. Christian var hemma ca två dagar i veckan under en femveckors period, när sonen var 1,5 år då sambon jobbade helger.

Själva proceduren upplevde Christian som krånglig. Det mesta tror han berodde på att han var egenföretagare. Christian tror att om han varit anställd hade det varit enklare. Problematiken låg i att han och hans far drev företaget tillsammans som enskild firma. Det blev problematiskt vid uträkningen av Christians SGI, då det var svårt att se vem som gjort uttagen i företaget. Christian upplever att den SGI som han fick uträknad inte var rimlig, även sambon hade problem med uträkningen av sin SGI. Där var det dock en handläggare som tyckte att de gått igenom tillräckligt mycket och hjälpte till att skynda på hennes fall.

De gick på informationsträffar om föräldrapenningen innan sonen föddes och tyckte det lätt lite krångligt att räkna ut. Men väl när de var inne i processen så blev det lite lättare. Det viktiga i kontakten med Försäkringskassan var att de fick tag i samma person varje gång, menar Christian. Annars skulle en ny person sätta sig in i deras situation och de fick börja om. Under tiden som utredningen pågick fick de mer eller mindre leva på luft, men Christians pappa förde över lön i alla fall, fast han inte utfört något jobb. I kontakten med Försäkringskassan upplevde Christian att de var ganska oförstående kring hans livssituation. Han kunde ibland inte svara när han arbetade och han hade även svårt att prata i vissa situationer, något som han upplevde att de inte förstod.

Om de får ett barn till kommer Christian att vara föräldraledig igen. Han har även tänkt ta ut de resterande dagarna av de 60 som är avsatta till honom. När det gäller frågan om han kan tänka sig att rekommendera andra lantbrukare att vara föräldralediga svarar han:

Man får ju inte tillbaka de dagarna när de är små, så det rekommenderar jag

4.2.4 Diana Magnusson

Diana Magnusson och hennes man bor på en gård, där de bedriver ekologisk mjölkproduktion med ca 110 kor samt växtodling. Deras företag är ett aktiebolag och de har drivit gården sedan 2007. Båda två arbetar heltid på gården, där de även har sin bostad. Diana och hennes man har tre barn tillsammans som är 5 år, 3 år och 2 månader gamla. Dianas föräldrar bor i närheten och hjälper till med barnpassning vid behov. Diana anser att det kan vara krångligt och stressigt att kombinera företaget och familjelivet men det går.

Det måste ju gå, så det mesta löser sig. Det är självklart värt allt slit, annars skulle vi inte vara lantbrukare och skaffa tre barn. Det jobbigaste är inte arbetet i sig utan är att man känner sig ständigt pressad hela tiden. Om lönsamheten varit bättre hade man kanske inte behövt känna sig så stressad hela tiden. Nu känner man sig ständigt pressad och jag tror att det är därför som det sker olyckor.

Diana är föräldraledig på papperet men arbetar i alla fall på gården. Hon upplever att de inte har råd att låta bli att arbeta. Det är svårt att lämna över ansvaret till någon utomstående, eftersom det är så många olika sysslor på en gård. Diana tror att det fungerar så även på många andra håll. Deras företag är ett aktiebolag, så Diana upplevde inte att det var några problem att räkna ut hennes ersättning. Hon upplevde att de fick ett bra bemötande från Försäkringskassan. Deras yngsta dotter är 2 månader och Diana är föräldraledig på heltid för närvarande. Hon skulle rekommendera andra lantbrukare att ta ut föräldraledighet. Om de sedan har tid att vara lediga på riktigt, så vore det ännu bättre. Diana anser inte att det går att vara ledig utan att åka ifrån gården.

5. Analys

I följande kapitel kommer en analys att genomföras. Den teoretiska referensramen kommer ställas mot empirin, det vill säga vår fallstudie och regelverket för föräldraledighet.

5.1 Familj jordbruk

Hos två av våra fallgårdar drivs gården av den äldre generation men de intervjuade, Christian och Björn, är verksamma på gården. I övriga två fall, Anna och Diana, drivs gården av dem själva tillsammans med respektive. Sett från Gasson och Erringtons definition av familj jordbruk, så uppfyller våra fallgårdar detta till stor del. Detta för att de är släkt, arbetar på och bor i anslutning till gården, samt att rörelsen ägs och kontrolleras av företagaren. Gällande generationsskiftet så har Annas gård gått i arv i flera generationer och Diana har tagit vid efter sina föräldrar. När det kommer till Björn och Christian har vi inga uppgifter kring generationsskifte. Gällande att familjemedlemmar försörjer gården med kapital, har vi inte tillräckligt med uppgifter från våra fallgårdar för att fastställa detta.

Även sett från Djurfeldts definition är gårdarna familj jordbruk, det vill säga "the notional family farm". Vi har valt att se familjen som en enhet över flera generationer, där far och morföräldrar är inkluderade. I alla fyra fallen kan vi därför hävda att de stämmer överens med definitionen. Produktion, konsumtion och släktskap förekommer på alla fallgårdarna, samt en arbetsinsats förekommer från familjemedlemmarna. Hos samtliga av våra fall bestod familjen av en kärnfamilj, med far- och/eller morföräldrar boende i närheten.

En fråga som alla intervjuade svarat i princip likadant på är frågan rörande ledighet. De är eniga om att ledig är problematiskt att vara, ifall de inte reser bort från gården. Jervell (2011) diskuterar just detta fenomen som vi tagit upp i avsnittet om familj jordbruk. Att personen i fråga bor på sin arbetsplats är en väsentlig skillnad mot många andra arbetsgrupper. Som en av de intervjuade sa är det på gott och ont. Du har nära till jobbet, men samtidigt så finns alltid jobbet där. Du kommer inte bort från det. Detta ansåg några i fallstudien som stressande. Att en lantbrukare bor på arbetsplatsen kan även vara en fördel, då denne är nära sina barn. Björn upplevde det som en stor förmån, då han under arbetsdagar försöker äta och fika så ofta som möjligt hemma, för att få en daglig kontakt med sitt barn.

Samtliga som intervjuades var sysselsatta med någon typ av djurproduktion, vilket innebär ett ständigt ansvar även om du är ledig. Som djurhållare kan du ta in en avbytare, men du har ändå ständigt "bakjour" i fall något händer, som Anna poängterade. Christensen (1987) pointerade även detta när det gäller familjeföretagarlivsformen, att verksamheten går före allt annat och detta måste alla i familjen var förberedda på. Anna menade på i sin intervju att vara lantbrukare är mer en livsstil än ett arbete. Detta är något som även stämmer bra överens med Karlssons (1999) iakttagelse om att lantbrukare ingår i den så kallade familjeföretagarlivsform. I den är privatliv och arbete sammanflätade och gränsen är mycket vag. Trots att det stundtals kan vara ett hårt yrke, var alla nöjda med sin livssituation. Diana menade att om hon inte skulle trivas så skulle hon inte vara lantbrukare och skaffa tre barn.

5.2 Pluriactivity

Alla de intervjuade ansåg sig som mångsysslare i något avseende. De arbetade alla med någon form av djurproduktion, i varierande omfattning, och växtodling. Flera utförde även förvärvsarbete utanför den egna gården. Med så många olika aktiviteter kan det vara svårt att hitta en lämplig ersättare för att kunna ta ut föräldraledighet. Det är svårt att lämna över ansvaret till någon utomstående, menar till exempel Diana som bedriver mjölkproduktion, eftersom det är så många olika sysslor på en gård. Att hitta någon som kan utföra sysslorna är

en sak, men att även ha råd med detta är även ett problem. Diana upplever idag att hon inte har råd att vara föräldraledig fullt ut, då lönsamheten inte är tillräckligt bra. Detta kommenterade även Anna med orden att ”man får rätta munnen efter matsäcken”.

Är lantbrukare naturligt pluriactiva har de en förmåga att kunna kombinera olika aktiviteter, både i arbete och i privatliv. Därav borde det inte bli ett problem att skaffa barn, de ses som ytterligare en aktivitet, där lantbrukare kan kombinera barn med övriga aktiviteter. I vår fallstudie går det att se tendenser till detta, exempelvis Diana som har valt att kombinera att jobba och vara föräldraledig. Därav kan pluriactivity ses som en lösning för lantbrukaren. Detta är något som inte regelverket tillåter, då förvärvsarbete och föräldraledighet inte får kombineras.

Gällande wage earning pluriactivity förekommer det i mer eller mindre utsträckning på våra fallgårdar. Flera av de intervjuade hade intäkter utanför den egna gården. I två fall drevs gården fortfarande av föräldrarna, där det inte fanns tillräckligt med sysselsättning för flera heltidstjänster. Det innebar att de intervjuade blev tvungna att söka arbete även utanför gården, något som kan ses som en push-faktor. Det kan även vara fallet att arbetet utanför gården ger mera intäkter, vilket gör att det blir mer intressant att söka anställning utanför gården, en så kallad pull-faktor.

Det fjärde hushållet var ett heltidsjordbruk, där båda parter jobbade inom lantbruket och klassas då som ett professionellt jordbruk, om vi utgår ifrån Djurfeldts och Waldenströms (1999) definition av pluriactivity.

5.3 Ersättning och planering

Alla som varit med i studien har tagit emot någon typ av ersättning från Försäkringskassan för att vara hemma med sina barn. När det kommer till SGI:n hade de intervjuade olika upplevelser och åsikter. SGI:n (sjukpenninggrundande inkomsten) beräknas som tidigare nämnt utifrån 80 procent av den förväntade inkomsten. I tre fall av fyra i fallstudien upplevdes inga problem kring uträkningen av SGI:n. I Christians fall, som driver en enskild firma tillsammans med sin pappa, innebar det en viss problematik vid uträkningen av SGI:n. När det kommer till enskilda firmor är det svårare att uppskatta vad som kommer tas ut per månad, då SGI:n baseras på företagets resultat. Rent procedurmässigt är det lättare för en lantbrukare som har ett aktiebolag att få sin SGI uträknad. Då klassas denne som anställd och SGI:n utgår från vad denne tar ut i lön per månad. I båda fallen, med aktiebolag och med enskildfirma, är det dock en svårighet, då resultatet kan skilja sig från år till år. Det gör att framtida inkomst, som SGI beräknas utifrån, kan vara problematiskt att uppskatta. Även vi hade vissa svårigheter att förstå hur proceduren kring uträkning av SGI går till.

När det kom till efteranmälan, upplevde Björn detta som problematiskt och krångligt, då han var tvungen att ange orsak. Likaså upplevde Anna att det skulle varit smidigare att kunna deklarerat för hela månaden. Tillexempel att hon arbetat 50 procent och varit 50 procent föräldraledig, utan att timvis behöva berätta var hon varit och när hon varit ledig. Flera av fallgårdarna har stött på problem med Försäkringskassans system och tycker att det är krångligt. Samtliga upplever dock att de har fått ett bra bemötande från Försäkringskassan. De är positiva till att vara föräldralediga och rekommenderar andra lantbrukare att ta ut föräldraledighet, om de har möjlighet. Det är kanske inte värt ersättningen, men det är värt tiden som du som förälder får med dina barn. Som Christian i vår fallstudie sa: ”Man får ju inte tillbaka de dagarna när de är små”.

6. Diskussion

I början av detta arbete upptäcktes att det inte var helt lätt som icke förälder att sätta sig in i denna situation, med allt vad det innebär att vara förälder. Inte nog med att det innebär ett stort ansvar och en stor omställning att bli förälder, det är dessutom många regler och lagar som ska tas i beaktning rörande föräldraledighet. Vi valde att titta närmare på regelverket i relation till en lantbruksfamilj. I vår teoriram valde vi att bygga upp en bild av ett teoretiskt lantbruk med hjälp av två huvudteorier, familjejordbruk och pluriactivity. I detta avsnitt kommer vi diskutera resultatet av vår analys.

6.1 Livet som lantbrukare

En problematik som vi funnit är att det är svårt att skilja på arbete och privatliv i ett lantbruksföretag, då företagaren ofta bor på sin arbetsplats. Det är då svårt att avgöra vad som egentligen är förvärvsarbete och vad som inte är det. I den så kallad företagarlivsformen som lantbrukare tillhör är just detta utmärkande. Är arbetsplatsen ens hem kan det vara svårt att skilja dem åt. Enligt Försäkringskassans regelverk är förvärvsarbete inte tillåtet under föräldraledighet. Detta kan skapa problem utifrån familjeföretagarlivsformen, för vad är privatliv och vad är arbete på ett lantbruksföretag där hemmet är en del av företaget?

Vi upplever att litteraturen visar att pluriactivity är en naturlig förmåga som lantbrukare har när det gäller att kunna kombinera olika aktiviteter. Det behöver inte enbart vara aktiviteter som bidrar ekonomiskt. Men ofta talas det om pluriactivity som ett fenomen där lantbrukaren väljer att bredda sitt företag med ytterligare inkomstbringande aktiviteter. Antingen genom att ta en anställning utanför gården, så kallad wage earning pluriactivity, eller genom att bredda den befintliga verksamheten på gården. Det vi ser i vår fallstudie är mer en typ av pluriactivity där alla aktiviteter, både privata och arbetsysslor, går in i varandra i en gröt. Dagen är inte uppdelad i arbete och ledighet. Ett exempel på detta kan vara att lantbrukaren börjar i ladugården, går in äter frukost med barnen och bokför lite samtidigt, sedan får barnet följa med till verkstaden och leka medan lantbrukaren lagar trösken. Därefter går han eller hon in till farfar för lite fika och lämnar över barnet en stund för att utföra en ogräsbekämpning innan middagen.

I ovanstående exempel är det inte någon av de typer av pluriactivity vi sett i den existerande litteraturen som är aktuell. Det är mer en informell form, som mer berör både ekonomiska och sociala förhållanden. Behövs det kanske en ny typ av tolkning och kategori av pluriactivity, för att vidare kunna studera frågor om hur lantbrukares vardag fungerar och hur de får livspusslet att gå ihop?

Även om privatliv och arbete är väl sammanflätat kan det vara svårt att kombinera. Det är nog mer möjligt i teorin än i praktiken för en lantbrukare att problemfritt kombinera barn med de redan befintliga aktiviteterna på en gård. Barn innebär ett ansvar och är inte något som föräldern kan lägga åt sidan för att senare ta itu med. De behöver passning hela tiden. Det innebär att barnpassning är en aktivitet som kan vara svår att kombinera med andra aktiviteter. I vår fallstudie har detta också varit på tal, för ibland krockar lantbrukarens olika aktiviteter. Alla de intervjuade hade hjälp av släkt och vänner med barnpassning dagligen eller vid behov. Flera såg detta som en stor fördel och nödvändigt för att kunna kombinera företagande och barn. När det dessutom finns djurproduktion på gården innebär det vissa fasta rutiner som inte går att flytta på, exempelvis mjölkning, utfodring. Om en av parterna skulle bli sjuk och den andra måste ta hand om barnet, måste dessa sysslor utföras i vilket fall. Då är det skönt att ha någon i sin närhet som kan rycka in. Vissa har även sina barn på dagis, vilket bland annat underlättade under skörd, då det ofta blev hektiskt.

Även om det är svårt att kombinera har trots allt förälder och barn goda möjligheter till en daglig kontakt, utan att vara föräldraledig. Inom lantbrukshushåll, som även vår fallstudie visade, träffas barn och förälder även under arbetstid. Antingen genom att föräldern går in och fikar eller genomför sysslor inomhus där barnet kan delta. Eller genom att barnet, ofta när det blivit lite äldre, kan delta i vissa arbetsmoment.

Är någon inom familj jordbruket anställd utanför gården, bedriver så kallad wage earning pluriactivite, borde det bli enklare att vara föräldraledig. Ofta har en anställd ett lönekontrakt där den framtida lönen är angiven och lönen per månad inte varierar så mycket. Djurfeldt (1996) menade på att arbete vid sidan av jordbruket ofta bedrivs inom antingen industrin eller servicesektorn. Inom dessa borde det vara enklare att ta in en ersättare, då det är ett mer standardiserat arbete. På en gård finns det en bredd av sysslor och kanske även sidoverksamhet, där det kan vara svårt att finna någon lämplig ersättare. I vår fallstudie bedrev tre av fyra hushåll så kallad wage earning pluriactivite, sett från Eikelands (1999) definition. I dessa fall var det den partnern som hade anställning utanför gården som tog ut den största delen av föräldraledigheten. Anledningar till detta kan vara att det är enklare att få ersättning för den typen av förlorade inkomsten, jämfört med den förlorade inkomsten från gården. Strategin hos familj jordbruk är inte att maximera vinsten, utan att överleva och få sin verksamhet att fortgå. Det gör att lantbrukaren inte har råd eller tid att inte jobba. Det är mer än bara ett jobb, om gården drivs som ett familj jordbruk, det är förvaltning av ett arv.

6.2 Utveckling av systemet

Den första tanken som slog oss när vi började skriva var att det är svårt att hitta en ersättare. Detta har vi fått bekräftat i ett fall i vår fallstudie. Där berättade en av de intervjuade att hon dels inte hade råd, och dels är det svårt att hitta en person som kan utföra alla de sysslor som finns på en gård. Samma person har därför valt att arbeta fast denne är föräldraledig. Enligt Försäkringskassans regelverk är det inte tillåtet att förvarvsarbete under föräldraledigheten. Men hur ska en egenföretagare som inte har råd att anställa någon kunna ta ut föräldraledighet?

Att planera föräldraledigheten kan också vara en svårighet, sett till yrkets karaktär. Inom lantbruket är det många faktorer som påverkar detta, där flera är oförutsägbara och svårpåverkade, till exempel skiftande väder. När det är gynnsamt väder går det inte att vänta med exempelvis bekämpning, sådd, tröskning etc. Likaså om det plötsligt blir oväder och sysslorna går inte att uträtta för stunden. Som Björn påpekar: ”saker och ting måste ske när det går, går det att köra måste man”. Även om du får ersättning för att vara hemma med ditt barn, kan inte allt på gården stanna upp. Om lantbrukaren inte sår, sprutar eller skördar vid rätt tidpunkt, kan denne förlora inte bara en dags ersättning, utan kanske ett års inkomst. Är du hemma med ditt barn och inte får förvarvsarbete, kan det leda till en del komplikationer.

Om det är tänkt att den ena partnern ska vara föräldraledig, men inte kan, går det att efteranmäla ändringar. Enligt Försäkringskassan är det inga problem att efteranmäla i efterhand. Men i vår fallstudie har det framkommit att det upplevs som krångligt. Detta då föräldrarna måste redovisa ingående vad orsaken är till ändringen. Dock är det förstaeligt från Försäkringskassans sida att det är strikt, då det är ett fördelaktigt system och risken för fusk finns. Men för en lantbrukare där arbetet stundtals är svårt att planera och det finns flera aktiviteter som ska genomföras dagligen kan det bli svårt att redovisa.

I många fall i vår fallstudie var det inte frågan om att hitta någon som kunde utföra lantbrukssysslor, utan någon som kunde ta hand om barnen en stund om något akut dök upp. Alla i fallstudien har någon familjemedlem som bor i närheten, vilket underlättar ifall de

behöver hjälp. Detta gör det även intressant att ställa frågan om det skulle vara möjligt att revidera systemet. Kanske att det skulle kunna skapas ett mer flexibelt system, där det inte prompt måste vara någon av föräldrarna som hela tiden utför barnpassningen. Att exempelvis föräldrapenningen skulle kunna vara överlåtningsbar till mor- eller farföräldrar i viss mån, för egen företagare. Dock kan ett sådant system bli svårt att administrera och kontrollera, vilket är förståeligt, då dagens system är ganska avancerat.

Förutsättningen för att kunna ta ut föräldraledighet kan påverkas av vilken typ av företagsform som lantbrukaren bedriver. Har denne en enskild firma kan det bli svårigheter vid uträkningen av SGI (Sjukpenninggrundande inkomst). Tanken är att SGI:n ska baseras på den framtida inkomsten, där föräldrapenningen motsvarar ca 80 procent av denna. I företag kan det vara svårt att få fram en korrekt SGI, då resultatet kan skifta från år till år. Bedriver företagaren ett aktiebolag är det något enklare, då denne klassas som anställd. Något som också kan påverka uträkningen av SGI, är om företaget har gjort avsättningar till expansionsfond eller periodiseringsfond. Då justeras det deklarerade resultatet, eftersom inte Försäkringskassan tar hänsyn till eventuella avsättningar eller uttag från dessa. Detta är märkligt eftersom företagaren betalar egna avgifter (sociala avgifter) baserat på det deklarerade resultatet. Detta kan både vara till företagarens fördel och nackdel.

Efter att ha skrivit detta arbete har vi funnit flera intressanta infallsvinklar för framtida forskning. Något som redan från början intresserade oss var frågan om föräldraledighet på landsbygden, sett ur ett genusperspektiv. I vår fallstudie var det två av fyra fall, där kvinnan hade en anställning utanför jordbruket. I ett fall hade kvinnan eget företag och i ett annat drev kvinna företaget ihop med sin man. Det fall kvinnan hade arbete utanför gården, var det hon som tog ut störst del av föräldraledigheten. Detta tror vi kan bero på att det var enklare för den som är anställd att vara föräldraledig, både när det gäller beräkning av ersättning och att hitta lämplig ersättare till arbetet. I det fall där kvinnan hade ett eget företag, hade hon ett mer flexibelt upplägg av arbetet som gjorde föräldraledigheten möjlig. Men trots allt väcks frågan om det kan finnas någon annan faktor som spelar roll. Det vore av intresse att undersöka detta.

7. Slutsatser

Vi har genom detta arbete funnit att det finns en viss problematik för lantbrukare att ta ut föräldraledighet. Men i stora drag är det inte en omöjlighet att vara föräldraledig och det avgörs av flera faktorer.

Är personen anställd eller driver ett aktiebolag är det enklare att få en rättmätig ersättning uträknad av Försäkringskassan. Drivs företaget som en enskild firma kan det vara svårare, då föräldrapenningen beräknas utifrån den förväntade framtida inkomsten. Denna kan vara komplicerad att uppskatta.

Driver lantbrukarna gården som ett familjejordbruk är arbete och privatliv sammanflätat. Detta gör att det kan vara svårt att vara helt ledig, fast lantbrukaren på pappret är föräldraledig, vilket skapar en problematik. Men det gör även att lantbrukaren under arbetstid även kan ha en bra kontakt med sina barn, då denne har nära till hemmet. Lantbrukare kan i viss mån ta hand om barnen samtidigt som de utför sysslor på gården. Detta eftersom lantbrukare kan ses som naturligt pluriactiva, vilket gör att de kan kombinera barnskötsel med företaget. Denna form av pluriactivity kan ses som en problemlösningsförmåga, där många olika aktiviteter, både inom företaget och i privatlivet, kan kombineras. Denna typ av pluriactivity handlar inte enbart om inkomstbringande aktiviteter, vilket inte lyfts fram i den existerande litteraturen. Denna problemlösningsförmåga accepteras inte av Försäkringskassans regelverk, eftersom förvärvsarbete och föräldraledighet inte får kombineras.

Aktiviteter inom lantbruket kan dock vara svåra att kombinera med barnpassning, oavsett om föräldraledighet tas ut eller ej. Då är släkt och vänner viktiga för att få ihop livspusslet. Detta då lantbruket är ett oförutsägbart yrke och vissa arbetssysslor måste ske på direkten. Oförutsägbarheten påverkar även förmågan att planera sin föräldraledighet. Det finns möjlighet att i efterhand ändra upplägget som anmälts i början av föräldraledigheten, men detta skulle behöva förenklas för lantbrukare. Kanske borde regelverket för föräldraledighet utvecklas och göras mer flexibelt för egen företagare. Tillexempel att föräldrapenningen kan överlåtas vissa timmar till någon annan än föräldern.

Källhänvisning

Litteratur and publikationer

- Alsos, G.A., Ljunggren, E. & Pettersen, L.T., 2003. Farm-based entrepreneurs: what triggers the start-up of new business activities? *Journal of Small Business and Enterprise Development* 10, 435–443.
- Djurfeldt, G., 1996. Defining and Operationalizing Family Farming from a Sociological Perspective. *Sociologia Ruralis* 36, 340–351.
- Djurfeldt, G. & Waldenström, C., 1999. Mobility Patterns of Swedish Farming Households. *Journal of Rural Studies* 15(3), 331–344.
- Eikeland, S., 2002. New Rural Pluriactivity? Household Strategies and Rural Renewal in Norway. *Sociologia Ruralis* 39, 359–376.
- Ejvegård, R., 2009. *Vetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.
- Fuller, A. M., 1990. From part-time farming to pluriactivity: a decade of change in Rural Europe. *Journal of Rural Studies* 6(4), 361–373.
- Gasson, R., 1973. Goals and Values of Farmers. *Journal of Agricultural Economics* 24, 521–542.
- Gasson, R., Crow, G., Errington, A., Hutson, J., Marsden, T. & Winter, D.M., 1988. The Farm as a Family Business: A Review. *Journal of Agricultural Economics* 39, 1–41.
- Gasson, R. & Errington, A., 1993. *The farm family business*. CAB Int. Wallingford.
- Gregow, T., 2010. *Sveriges Rikes Lag, 131st ed*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Hay, D.A. & Morris, D.J., 1984. *Unquoted companies*. Macmillan, London [usw.].
- Jervell, A.M., 1999. Changing Patterns of Family Farming and Pluriactivity. *Sociologia Ruralis* 39(1), 110–116.
- Jervell, A.M., 2011. The family farm as a premise for entrepreneurship, i: Alsos, G.A. et al (Eds.), *Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. Edward Elgar, Cheltenham, UK.
- Karlsson, Å., 1999. Moderna moror, i: Salomonsson, A. (Red.), *Svenskt bondeliv : livsform och yrke*. Studentlitteratur, Lund.
- May, T., 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Studentlitteratur, Lund.
- Nordström Källström, H., 2008. *Mellan trivsel och ensamhet*. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Ollila, P., 1999. Farm families and family farming. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Rahbek Christensen, L., 1987. *Hver vore vejelivsformer, familytyper og kvindeliv* .

Etnologisk Forum, Lyngby.

Seth, S. & Wålstedt, K., 1984. Ekonomi, skatteplanering för rörelse och lantbruk. LT.

de Silva, L.R. & Kodithuwakku, S.S., 2011. Pluriactivity, entrepreneurship and socioeconomic success of farming households, i: Alsos, G.A. et al (Eds.), Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development. Edward Elgar, Cheltenham, UK.

Skärvad, P.-H. & Olsson, J., 2007. Företagsekonomi 100. Faktabok. Liber, Malmö

Widerberg, K., 2002. Kvalitativ forskning i praktiken. Studentlitteratur, Lund.

Internet

Försäkringskassan, www.forsakringskassan.se

- a. *Föräldrapenning – faktablad*, 2012-05-07
http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/3b1a7086-9fcd-4e06-846f-09f8257fc2c7/ff_4070_foraldrapenning120320.pdf?MOD=AJPERES
- b. *Egen företagare - Information om socialförsäkringen för dig som är egen företagare*, 2012-05-07
http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/bb6494c9-6c8b-4f3d-86e0-af09548dfd95/ef_4114 egen_foretagare_information_om_socialforsakringen.pdf?MOD=AJPERES
- c. *Planera föräldradighet*, 2012-05-22
http://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/planera!/ut/p/b1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOIitjAx8nZwMHQ0sgg0sDDwtPSxd3SyN3B0DjIAKIoEKDHAARwM0_Y5mhgaehh4hhoF-TkEu3qZQ_XgUELA_XD8KrASfCwi5wc8jPzdVvyA3NMIgy0QRALRjKYo!/dl4/d5/L2dJQSEvUUt3QS80SmtFL1o2XzgyME1CQjFBMDhTMDgwSTIIOUVVGOTJHNkc1/

Jordbruksaktuellt, *Föräldradighet - långt ifrån självklart*, Tidningsartikel www.ja.se 2012-03-28

<http://www.ja.se/?p=39522&pt=110&m=http://www.ja.se/?p=39522&pt=110&m=34333433>

Lantbrukarnas Riksförbund, *Trygghet i balans*, Broschyr, www.lrf.se 2012-04-05

<http://www.lrf.se/PageFiles/1771/rapport%20trygghet%20ger%20balans.pdf>

Nationalencyklopedin, *Föräldrapenning* www.ne.se 2012-05-07

http://www.ne.se/lang/f%C3%B6r%C3%A4ldraf%C3%B6rs%C3%A4kring?i_h_word=f%C3%B6r%C3%A4ldraf%C3%B6rs%C3%A4kringen

Statistiska centralbyrån, *Statistik över uttag av föräldradighet* www.scb.se 2012-03-28

<http://statistik.forsakringskassan.se/portal/page/portal/intstat/bof/ffs/fplankom>

Jordbruksverket, www.sjv.se

- a. *Sveriges första femton år som medlem i EU - Förändringar i matpriserna*

Rapport 2011:44, 2012-04-26

http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra11_44.pdf

- b. *Sveriges officiella statistik – statistiskt meddelande, Jordbruksföretagens kombinationsverksamheter 2010, JO 47 SM 1101* 2012-04-23

<http://www.sjv.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik%2C%20fakta/Foretag%20och%20foretagare/JO47/JO47SM1101/JO47SM1101.pdf>

Skatteverket, Broschyr, *Deklaration och skatter i Sverige*, 2012-05-21

<http://www.skatteverket.se/download/18.76a43be412206334b89800023928/13208.pdf>

Personliga meddelanden

Maria Larsson (a)

Försäkringsspecialist, Avdelningen för SGI – Särskilt krävande utredningar

Försäkringskassan

Telefonintervju 2012-05-09

Maria Larsson (b)

Försäkringsspecialist, Avdelningen för SGI – Särskilt krävande utredningar

Försäkringskassan

E-post 2012-05-22

Agneta Olsson

Handläggare, Utredningskrävande inkomst, Malmö

Försäkringskassan

Telefonintervju 2012-05-21

Bilaga 1: Intervjufrågor

Intervjufrågor, familjesituation, driftsinriktning m.m.
(Berätta lite om er gård och produktion)

- Vad har ni för typ av produktion och gård? Hur länge har ni haft företaget? Hur många produktionsgrenar har ni? Har ni alltid arbetat inom jordbrukssektorn eller har ni haft andra yrken?
- Hur bor ni? I närheten av "huvudproduktionen" eller en bit därifrån? Hur länge har släkten/familjen ägt gården?
- Hur ser arbetsfördelningen ut på gården? Arbetstid, uppdelning av sysslor m.m. Har någon sysselsättning utanför jordbruket?
- Hur ser er familjekonstellation ut? Hur gamla är era barn?
- Hur ser ert sociala nätverk ut, mor- och/eller farföräldrar i närheten, grannar, hjälpsamma vänner etc? hur ofta har ni barnpassning en vanlig arbetsvecka?
- Är ni nöjda med er livssituation? Går det bra att kombinera företaget med familjelivet? Vad anser ni är det krångligaste med att vara lantbrukare och att ha barn?
- Ser du dig själv som en mångsysslare?

Intervjufrågor, begreppet ledighet:

- Hur ser ni på begreppet ledighet?
- Anser ni att ni är lediga ibland? När?
- Kan ni vara lediga utan att åka hemifrån?

Intervjufrågor, föräldraledighet:

- Har ni varit föräldralediga? Har ni tagit ut någon form av föräldrapenning? Hel/halvtids ersättning?
- Hur upplevde ni proceduren? Enkelt, krångligt?
- Var det värt mödan ekonomiskt, praktiskt?
- Hur fungerade det?
- Hur upplever ni regelverket kring föräldraledighet?
- Var det något särskild aspekt som ni skulle vilja ändra på?
- Vad var bra och vad var mindre bra?
- SGI? Tycker ni att summan för föräldrapenningen var rimlig/bra?
- Hur upplevde ni informationen och bemötandet från Försäkringskassan? Upplevde ni att handläggaren hade tillräcklig kunskap om er livssituation?
- Om ni fick ett barn till skulle ni kunna tänka er att vara föräldralediga igen?
- Skulle ni rekommendera andra lantbrukare att vara föräldralediga?